

Köteles Pál: Magyar világ Amerikában III.

KÜTYAVILÁG

Vannak olyan amerikai kutyatenyésztők, akik nehéz pénzeket keresnek azáltal, hogy beszerzik a világ legjobb kutyai vadékeit, s törzskönyvezve adják tovább. Ez a kutyadivat sokak számára igen jól kamatozik. Ám akad olyan ebnevelde is, amelynek a tulajdonosa inkább mókás kedvtelésből tartja fenn a három-négy anyás farmot: semmint igazi nyereségvágyból. Egy ilyen magyar pulitenyésztetet én is meglátogattam.

A kutyaozóda tulajdonosa korábban a pedagóguspályán szerzett érdekeket, s csak miután nyugdíjazták s vidékre vonult vissza, akkor adta fejét a puliszaporításra. Előbb még ráfizetett a dologra, mert nem volt törzskönyvezett állománya, de, hogy hazulról hozott kant és szukat: neki látott a „komoly munkának”.

Csak egy bökkenő volt. Az első hazai puli nem akart érteni angolul, s emiatt a kölykök – s tovább az utódok – is a „magyar környezetben” nőttek fel. A kutyákat ugyanis csak „serdülőkorban” adta tovább a gazda, amikor már mindent tudtak, amit egy jó magyar pulinak tudnia kell. Akkor viszont elég rendhagyó módon. A növendékkutyákkal egy magyar nyelvű „parancsszótárt” is adott. „Eridj, fekdj, leülni”, ...összesen tizenöt vezényszóval. Amit a kutyák pontosan megfogadtak, épp csak az angol anyanyelvű új tulajdonosoknak esett nehezükre magyarul parancsolgatni.

– Márpedig ezek süketek az angol szóra... – magyarázta a vevőnek. – Ezek ősmagyar pulik!

– Akkor hát nincs más választás, a puli kedvéért meg kell tanulni magyarul: „Na, gyere Cimbora!”

(Hétfő, szeptember 17.) Mi a magyarázata a Magyar Baráti Közösségmozgalom páratlan gyors térnyerésének, s ezzel összefüggésben az Itt-Ott konferenciák sikerének? Nem ok nélkül vélhető úgy, hogy mindenekelőtt a csömör, amelyet az önmagát szemlélő amerikai magyarság érezhetett. Hiszen való igaz, hogy 1920-tól ide csupa egymással szemben álló csoportok érkeztek. Jöttek JÁSZIÉk, ki tudná megmondani, hányféle véleménnyel, bittel, megoldási kísérlettel. Aztán érkeztek a háború szele elől menekülők, még korábban ECKHART TIBOR és köre: majd a háborúból futók, a német megszállás elől emigrálók, a szovjet hadseregtől menekülők... Következtek RÁKOSI szálamitaktikájának vándorbotosai, az egypártrendszertől rettegők és végül '56. drámájának áldozatai. Valaki korszakolta a politikai okokból menekülők hullámait, s úgy találta, hogy 1919–20-tól hét hullámban torlódtak Nyugat felé az itthoniak. Mindenki mindenkinek ellensége volt s lett. Ettől kaptak csömört az ötvenhatosok legjobbjai, s lét-

rehozták az MBK-t és az Itt-Ott-találkozókat. „Nem vagyunk politikai szervezet. Felekezeteiktől is függetlenedtünk, de valláserkölcsei alapon állunk. A magyar népi hagyományok ápolását fővállaltuk anélkül, hogy a magas kultúráról megfélemedtünk volna. Magyarok akarunk maradni, s jó amerikai polgárok akarunk lenni. A magyar értékeket nemcsak a magunk számára kívánjuk megtartani, de lehetőség szerint a nem magyaroknak is juttatunk belőle...” Ennyi a titok. Röviden talán azt is mondhatnánk, hogy út a céltalanság állapotából és az örökös tagadásból az értelmes élet lehetőségéig.

[. . .]

(Csütörtök, szeptember 20. I.) Tudatosan kellene fejlesztenünk magunkban az igényt, hogy néha kívülről, az idegen szemével is képesek legyünk önmagunkat szemlélni. Ha nem teszünk szert erre a képességre, rossz beidégződések lehetnek úrrá rajtunk. Ha erényeinket és hibáinkat elmulasztjuk a realitások összefüggéseiben vizsgálni, akkor önszemléletünk mércéje végzetesen elromolhat. A gond – s az igény – azzal kapcsolatban fogalmazódik újra, hogy orvos mutatja azt a nemzetközi statisztikát, amely aszerint rangsorolja az országokat, hogy mennyi az egy főre jutó ital/fogyasztás, illetve milyen mérvű a dohányzás. A nemzetek negatív rangosorolásában élen lobogtatjuk az önpusztítás fekete zászlaját. Itálban „világharmadikok”, dohányzásban pedig ötödikek vagyunk. Ilyen mérvű biológiai-lelki önrombolás már elég ahhoz, hogy a közösség, a nép is táppénzen érezze magát, hogy például az idegrendszeri károsodást ne csak kivételként kelljen számon tartani.

Furcsa, hogy Magyarországon, ahol a hírközlés állami kézben van, tízedannyi hírverés sincs az italozás, a dohányzás – e két legsúlyosabb népbetegség – visszaszorításáért, mint az Egyesült Államokban, vagy Kanadában. Kint már a serdülőlány is tudja, hogy majdani magzatának egészsége az ő életmódjától is függ. Az állam semmilyen áldozatot nem sokall azért, hogy a jövő nemzedék egészséges legyen. Szóval nézzük a statisztikákat, és bizony úgy van, hogy nem ártana magunkat másokkal gyakrabban összevetni. Ilyen dolgokban is!

[. . .]

(Péntek, szeptember 21.) Hazai ember számára alig-alig följogható a küzdelem, amelyet a kinti anyák némelyike – a nagyobbik része? csak egyik-másik? – folytat azért, hogy gyermekét megtartsa magyarnak. Fiatal mamák tíz-húsz-harminc kilométerről viszik el óvodáskorú kicsinyeiket a gyermeknevelésben tapasztaltabb barátnőikhez, hogy együtt tanulják a mondókákat, magyar népdalokat. Ezek egy részét. Néha maguk is beállnak játszani. Egész kis színpadai jelenetet kerekítenek némelyik mondókából. („Ez elment vadászni – mutat a legmagasabb mamára az „óvó néni” – ez meglötte –; ez hazavitte –; ez megsütötte – hogy aztán egy kis fruskára mutasson, a legrosszabb étvágyúra: – ez az icipici mind megette...).

Gyermekdalt, magyar népdalt tanulnak, néha kétségbeesett erőfeszítéssel, mert a könyv elrongyolódik, a hanglemez eltörik, a magnószalag már szakadozik. De azért énekelnek s játszanak makacson, picinyke reménnyel is eltelve, hogy az együtténeklés nem múlik el nyomtalanul a gyermeki lélekből. „Büjj, büjj zöld ág, zöld levelecske | Nyitva va az aranykapu, csak büjjetek rajta...”

Van aki jól büjji át az aranykapun, van aki csak tétován, de bizonynal

sokan átjutnak rajta, hogy aztán később örömeiket leljék a magyar népdalokban, a magyar szóban és zenében: Petőfiben, Kodályban, a lélekápolásban, amely nemcsak a hazaiak kiváltsága. Nekünk legfőképp a kötelességteljesítésben van kiváltságunk, hogy magunk hasznára, s az ő örömeikre minél többet tegyünk azért, hogy megmaradhassanak annak, aminek születtek...

A FAL..

A falon feliratok, aforizmák, versikék, rajzok. Egyszer valaki széles jókedvében néhány pohár bor elfogyasztása után felírta a „borpince” falára az első mondatot. Akkor még egy picinyke neheztelés lett a maszatolás bére. Azóta minden magyar személyiség aki elvetődik a Csendes-óceán partjára és sikerül „belasszózni”, falon hagyja a névjegyet.

– Az ember csak ránéz a falra – érzékenyül el a pincebár tulajdonosa –, s együtt érzi magát a többiekkel. Pest, Pozsony, Kolozsvár, Újvidék, London. . .

Kaliforniai fehér borral kínál.

– Néha eszembe jut, mi lenne, ha azokat, akik erre a falra írtak, egyszer csak egybetrombitálná a magyarok angyala, hogy egy napon hallhasuk valamennyiüket. Ők még a legnehezebben kimondhatót is tudják.

– Épp csak nem értenék egymást. Ez a felirat például kínai. . .

– Az is magyarul van, csakhogy kínai írással, egy Tajvanon tanító magyar szerzetes emléksorai.

– Magyar Tajvanon? – csodálkozik valaki.

– Amikor itt járt, jobban szomjazott a magyar szóra, mint a boromra. Néha idejön beszélgetni, máskor Pekingbe, ahol pestiek tanítanak ugyan csak magyar történelmet, irodalmat. S azt mondja, ha Pekingben kezdet fognak a magyarok, akkor jelképesen a Földet ölelik át: a legnyugatibb vártán a tájpeji professzor, a legkeletibben a Pekingben tanító pesti tanár. Na, még egy pohárával, aztán írj te is valamit. . .

(Hétfő, szeptember 24.). *A szórványlét a paradoxonok panoptikuma is. Hadd említek közülük egyet. A szélsőbalos újságíró miután megunta a hazai „mellőzöttséget”, elhatározta, hogy kint próbál szerencsét. Persze nem szélsőjobboldaliként. Ő az, aki egy-két társával egyetemben mindig elefántot csinál a bolhából. „Helyzetmagyarázatra” minden lapszámban sort kerít. Ezeket az írásokat csak kevesen olvassák jó lélekkel, sokan tiltakoznak is ellenük. Nyolcvannégy nyarán például egy demokratikus szellemű lapban – s ez a paradoxia – olyan fiatal tollforgató lépett sorompóba, aki nem sokkal azelőtt maradt kinn. A fiatalember itthon szinte engesztelhetetlen bírálója volt a rendszernek. Nem akarom hosszúra nyújtani a tézist: ettől a friss emigránstól kapott leckét a szélsőbal és a szélsőjobb között tántorgó: újságírói etikából, kulturált újságírásból... És hadd tegyem hozzá, mert tisztességtelen lenne elhallgatni: a fiatal költő lényegében védelmére kelt a megtagadott társadalmi rendszernek.*

Egy politikai rendszer nem attól áll vagy bukik, hogy mit írnak róla, ám ezúttal úgy esett, hogy az etikai elmélkedés – meglehetően, akaratlan – a tényeknek szolgáltatott igazságot. Ezzel pedig halomra dőlt egy csomó álság, hazugság, képzelgés. Szóval valaki elment, mert nem tudott meg-

békélni a hazai viszonyokkal, s kint bizonyos vitákban nem tebet más, mint elfogulatlanul védi a mai magyarországi rendszerből mindazt, ami emberséges, és elmarasztalja azt, ami korbatag.

[...]

(Csütörtök, szeptember 27.) Az erdők ellen szerte a világon engesztelhetetlenül támad a civilizációs ártalom: az autók kipufogó gáza, gyárak füstlerakódása. Az ólom s nem tudom még miféle ártalom lassan legyőzi a természetet. Kanada ilyen szempontból kivételezett helyzetben van. Nem pusztán azért, mert a kontinensnyi országnak nem egy Magyarország nagyságú erdőrengetege a szó legszorosabb értelmében érintetlen. „A természeti adottságok azonban aligha lettek volna elegendőek a jelenlegi állapot megtartásához – magyarázza az egyetemi szakember. – Itt, nálunk maguk teremtették meg azt a tudományt, amelyet erdőgazdálkodás névvel szokás jelölni. A soproniak – teszi hozzá kis idő múltán, s kissé kivár, mert nem biztos benne, hogy tudom, mire utal... Elámulok ettől a közléstől. Mert azt tudtam, hogy számtalan magyar szakember dolgozik a kanadai erdőkben s főleg erdőkért, de hogy a nyugatra vándorolt soproni egyetem szakembereinek – s egyokri diákjainak – munkálkodását ilyen magasra taksálja a tudomány, arra nem számítottam. S ime mégis.

Otthon nyilván bosszú évekig alig lehetett pótolni a nagy tudományos érvágást. Am a hazai veszteség itt nyereségre fordult. Olcsó bölcselkedés volna azt mondani, hogy ezek szerint nincsenek abszolút veszteségek. Inkább azt kellene vizsgálni: vajon veszteségeinkkel mennyit gazdagodott a világ? És ráadásul, hogy e világgyarapodásból mennyit fogadtunk vissza a magunk hasznára? Hogy eleget-e?

[...]

KÉRDEZZ! FELELEK!

Az előadás iránt szakadatlanul nagy az érdeklődés. Nemcsak a középkorúak vannak jelen, itt szorongnak a teremben az idősebbek is. Néhány fiatal család teljes létszámmal tisztelt meg: a gyermeket is hozták, akik a tőlük telhető fegyelemmel szenvedik végig az elmélkedést sorsproblémákról, sőt még a második forduló vitáját is. Talán a várható házi sütemények reményében. Hiszen a trakta szinte mindenütt velejárja az effajta összejöveteleknek.

Az előadás végeztével kinek-kinek van egy jó szava a lurkókhoz, kislányokhoz.

– Aztán te mi leszel, ha megnősz? – teszi föl a csöppet se eredeti, de eléggé ősi kérdést az egyik felnőtt a kék szemű, göndör hajú, angyali szépségű lánykának.

– Mama leszek – válaszolja a gyerek általános derültség közepette, s hogy inyére van a válasz az egybesereglett felnőtteknek, abból is megítélhető, hogy egy-két kitüntető pusztit is kap a gyermek.

– És lesznek gyermekeid is? – mosolyog a bajusza alatt az idős orvos.

– Persze – vágja rá határozottan a kislány –, két fiú, két lány, összesen négyen.

Ez még inkább tetszik a falatozóknak.

– És megtanítod őket magyarul is?

- Nem - vágja rá határozottan a gyermek.
- De hát miért? - kérdezi szégyenkezve a mama.
- Mert az én gyermekeim magyarnak születnek - válaszolja a világ legtermészetesebb hangján, s bekap egy pozsonyi kiflit.

(Hétfő, október 1.) *Magyar ember számára. Amerika nyugati partja már Óperencián túli világ. Európától akkora a távolság, hogy a magmfajtájú azt gondolná: oda még véletlenül se vetődik el egyetlen hazánkfia se. Hogy nem így van, arra jó példát szolgáltat éppen Portland, s Oregon állam, ahol szép számmal állapodtak meg magyarok, s a mezőgazdaságban, az iparban s oktatásban egyaránt dolgoznak. Azt talán már fölösleges is leírni, hogy sehol nem hoznak székelyt se az országra, se a nemzetre. Ellenkezőleg. Hírük mindenütt jó, s ezzel öregbítik a mieinket is. A távolságok pedig már nem számítanak, hiszen néhány órai út után már bárki a keleti parton lehet - épp csak pénz kell hozzá, ami itt sem a bokorban terem. Hogy mennyire így van, arra jó példa a jeles egyetemi tanár esete, aki nyáron nem azért autózta be az országot nyugattól keletig s vissza, mert túlságosan kedveli a természetet s a vezetést, hanem mert egész családja számára már nem tudná előteremteni a repülőút költségeit. Így aztán Volkswagen mikrobuszal töfög egyik parttól a másikig.*

Egyébként pedig, ha már autókról esik szó, hadd említsem meg: Portlandban a gyérebber hangzó magyar szó ellenére is otthonosabban érezheti magát az ember, mint sokfelé az államokban. Hogy miért? Pusztán amiatt, mert a nagyváros utcáin Ikoruszok robognak keresztbe-kasba. S ha az ember föl száll rájuk, mindjárt otthon érezheti magát. Azazhogy majdnem otthon. mert hogy kinn egyetlen Ikaruszon sem láttam késsel szétszabdalt ülésbuzatokat.

[...]

(Szerda, október 3.) *Michigan állam immár majdnem évszázada egyik legfontosabb letelepedési helye a magyaroknak. A hivatalos statisztikák szerint lakosainak nem kevesebb mint 7,1 százaléka magyarnak vallja magát, ez pedig azt jelenti, hogy mintegy 127 ezer michigani ragaszkodik magyarságához, még ha egy részük a magyart már nem, vagy csak rosszul beszéli. Túlnyomó részük Detroitban lakik. Ha nem lenne megmásíthatatlan az útitervem, szívesen maradnék a városban néhány napot, hogy a mai és néhai magyarok nyomába eredjem. De erre sajnos nincs mód. Meg kell elégednem azzal, hogy a vendéglátó bölgy végigkocsikázik velem a magyar negyeden, s mutatja, melyik a magyar üzlet, a magyar pék, s hozzáteszi: neki az esik jól, ha valamilyen otthonról származó portékára fölbivhatja az „igazi” amerikaiak figyelmét. S erre az ingyen követségre szívesen pazarol időt s energiát, mert a jó áru - s ezt most ballom először - nemcsak az otthoniak jó hírét öregbíti. „A magunk tisztességét is növeljük, ha azt mondhatjuk s főleg bizonyíthatjuk, hogy a magyar lekvárnál nincs külön, hogy a Hertz szalámi fogalom, hogy a csabai a világ legjobb kolbásza, hogy az otthoni levestésztához nincs fogható... Csupa apróság ez, de nekünk fontos. Azt is érezzük az ingyenreklámozás közben, hogy egyik vagyunk az otthoniakkal, s amíg ez így van, addig nem idegenedünk el végleg se a hazától, se egymástól.”*

[...]

(Kedd, október 9.) *Cleveland a legsűrűbb magyar központ, még ha New York meg is előzi lélekszámban. igaz, csak kevéssel, hiszen az 1980-as*

statisztikák szerint is Ohio mindjárt New York állam után következik, a második helyen. Nyolcvanban még mindig 243 232 idevaló polgár vallotta magát magyarnak, illetve a magyar etnikumhoz tartozónak. Nagy részük Clevelandban él vagy közvetlen környékén. S ha valahol, hát az amerikai Debrecenben valóban mindenütt magyar emlékekbe lehet botlani. A nagykönyvtárban Petőfi szobra előtt gyakran megállnak a magyarok és nem magyarok, hogy főhajtással adózzanak a költő nagysága előtt, máskor éppenséggel, hogy kicseréljék a nemzetiszín szalaggal díszített babérkoszorút. Tóth András Wade Parkban lévő Kossuth-szobra is sok látogatót vonz. Még többeket aggaszt, hogy a szobor restaurálására csak nehezen gyűlik a pénz. Amikor 1902-ben, szeptember 28-án Kossuth clevelandi látogatásának ötvenedik évfordulóján fölállították a szobrot, az avatásra 60 ezer ember tisztelgett Kossuth emléke előtt, közöttük 16 ezer magyar. Annak számontartása, hogy 44 ezer „idegen” is szükségesnek tartotta az emlékezést, épp annyira fontos, mint hogy ott szorongtak azok a magyarok, akik a gyűjtővre annak idején az írták: „Gyűjtsük össze tehát fillérjeinket s emeljünk szobrot Kossuthnak, ércből imádságoskönyvet, hogy honszerelmet, hitet, reményt olvashassanak belőle kicsinyek és nagyok. Adjunk példát, mi a magyar hazától ideszakadt, de itt is hű gyermekei az édesanyának – az egész magyar nemzetnek.”

[...]

JÖVŐ

Egy nemzet, amelyik csak a mával törődik s a múlttal és a jövővel mit sem gondol – elveszett. A jövőért, amely múltra s jelenre egyaránt épül, épp úgy szükséges munkálkodni, mint a mindennapi megélhetésen. A „világ” holnapi vezetőivel is már most kapcsolatot kell teremteni. Ők azok, akik „ma az egyetemek Political Science, History és Business fakultásain tanulnak vagy tanítanak – írja az egyik kiadvány. – Hány idegen nyelvű magyar forrásmunka áll rendelkezésükre?... Állítsuk össze ennek a kevésnek is a listáját. Nézzük át őket, vajon hasznosak-e számunkra nemzetpolitikai szempontból; tárgyilagosak-e adataik, magyarázataik? Ha emóciókra és romantikus vágyálmokra építette művét a szerző, több kárt okoz, mint hasznot. A fiatal tudós, ellenőrizhető adatokat, logikus megoldásokat s praktikus kompromisszumokat keres. Minden más megközelítés csak lekicsinylő megvetéssel találkozik... Keresd a baráti kapcsolatok lehetőségét. Ha egy hallgató vagy tanár barátságos irántad, a magyarsággal lesz barátságos.”

„Amiben ma hiány van: az a helyzet s a feladatok felismerése, a megoldás megfogalmazása és végrehajtása.”

A feladat: „Minisztériumok, paramenti, közegyetemi központi és szak-, továbbá szerkesztőségi könyvtárak ellátása idegen nyelvű, magyar érdekeknek megfelelő szak- és felvilágosító könyvekkel...”

[...]

MÉRLEG

„Barátunk kevés van – olvasható egy cserkészkiadványban –, ellenségünk annál több. A magyarság elleni tényferdítések könyvtárakat töltenek meg. Gyűjtsük össze a magyarságra káros könyveknek, folyóiratok-

nak jegyzékét. Az eredményt a központba juttassuk el... Munkaterületünk minden könyvtár, de különösen az egyetemi és városi. Természetesen a pozitív hangú könyveket is felkutatjuk, s azok jegyzékét is publikáljuk. Ezeket vedd és terjeszd, ajándékozd más nyelvű barátainknak, s főként könyvtáraknak...

A sajtófigyelés is fontos. A rendszeres magyarellenes sajtóval az alant vázolt módon bánjunk: 1. Kérj helyreigazítást az általaad közölt adatok s forrásmunkák alapján; 2. Szervezz levélírási akciót; 3. Szervezz levélírási akciót a lap hirdetőihez. A magyarsággal barátságos érzületű cikkírókat figyeljük legszorosabban: 1. Írjunk egyéni s közösségi köszönőleveleket; 2. Hívjuk meg őket reprezentációs eseményeinkre díszvendégnek s foglalkozzunk velük; 3. Magyartárgyú, angol nyelvű könyveket ajándékozzunk nekik. Dísztárgyak, lemezek, népművészeti tárgyak örömet okoznak mindenkinek; 4. Igyekezzünk társadalmi síkon is barátságba kerülni író, újságíró, rádió- és tv-riporter, programszerkesztő barátainkkal; 5. Emlékezzünk meg barátainkról rendezvényeinken és sajtónkban, hogy minél szélesebb körben ismerjék meg őket."

Nem tudom, személy szerint ki írhatta ezeket a sorokat. Azt még kevésbé, hogy a gyakorlatban miként érvényesülnek az elvek, de a program szívet melegítő.

[...]

A TITOK

Az amerikai magyaroknak legendásan jó a híruk. Szorgalmuk, kitartásuk, megbízhatóságuk már a század elején is közmondásos volt, s azóta ez a vélekedés nem csökkent, hanem növekedett. Sokan sokféleképpen értékelik az okokat, amelyek a kedvező megítélést eredményezték. Talán azzal kezdődött a kedvező tapasztalás, hogy a kitántorgók nem engedhették meg maguknak, hogy válogassanak a munkalehetőségekben, s bármit elvégeztek. Minden föl vállalt munkát „kivagyiságból” is a legjobban csinálták. A „vagyok olyan legény, mint te” – magatartás jellemzője volt szinte minden kétkézi munkásnak. A magyarok jó hírének oka azonban szociológiailag még mindig megfogalmazhatatlan.

Egy ízben föltették az ezzel kapcsolatos kérdést *Kármán Tódornak* is, a „hangsebességen felüli repülés atyjának”. Az ő híre-neve legalább akkora kinn, mint a *Teller Edéc*, *Wigner Jenőé*, vagy *Szilárd Leóé*. Hiszen a pasadenai California Institute of Technology igazgatójaként, vezetőjeként, oroszlánrésze volt az amerikai repülőgépipar fejlesztésében, túl ezen a rakéták hajtóanyagának kikísérletezésében. Nem hiába kapta meg a legmagasabb amerikai tudományos kitüntetést, a First National Medal of Science-t.

Amikor Kármánt újra meg újra faggatták a magyarok sikerének titkairól, egy ízben azt válaszolta:

– Mi olyanok vagyunk, hogy ha valaki előttünk lép be a forgóajtóba, mi előtte lépünk ki. Ilyesféle a titkunk.

[...]

(Csütörtök, október 18.) *A szórványban élők nagy tömegei – kevés kivétellel – örülnek Magyarország sikereinek, azt a nemzet eredményének is tekintik. Az itthoni gazdasági-társadalmi reformok kibontakozását már-már szívszorongva figyelik. Kivülről azonban néha pontosabban*

látják, mint az itthon vizsgálódó ember, hogy egy-egy próbálkozást miért kíséri kudarcc. Első helyre kerül az okok közül a nemtörődömség, amely büntetlenül vegetálhat. Hadd említsek ezzel kapcsolatban egy érzékletes példát. New York-i tarózkodásom alatt véletlenül futottam össze olyan magyar szakemberrel, aki már jó ideje keresi a kapcsolatokat a hazai illetékesekkel. Mindhiába. Az illető szerszámgépeket s berendezéseket gyárt nagy világcégeknek. Amit gyárt – mások állítják – mindig újdonság is.

Nos, idebaza sokszor elhangzik, hogy az emberi magatartás (odaadás, lelkiismeretesség mellett), a technológia színvonalán dől el, hogy fel tudunk-e zárkózni az élvonalhoz vagy se?! Ez a gyáros – föltételezem, nem minden érdek nélkül, de tapasztaltam azt is, hogy – a szülőföld iránti kötelességérzetből is fölkínálta az együttműködést. Egyszer-kétszer. S nem történt semmi. Miért? Számunkra nem fontos? De hát akkor miért nem mondjuk meg, hogy kérem, ez minket ezért meg ezért nem érdekel. Ne-tán van jobb ajánlat? Bárha így volna. De csak hallgatunk.

Ki érti ezt?

[...]

(Csütörtök, október 25.) A Kongresszusi Könyvtár impozáns méretű. Majdnem áttekinthetetlen. Am én legfőképp azon illetődöm meg, hogy a különböző polcokon („és ömlesztett állapotban”) mintegy százezer kötet magyar nyelvű kiadvány található. Ennek a százezer kötetnek azonban mindössze egyötödét voltak képesek „elektronikusan” feldolgozni a könyvtárban bevezetett szabályok szerint. Ennyibez juthat hozzá könnyűszerrel a kutató, az olvasó. A négyötöd gyakorlatilag holt anyag, mert sem elegendő munkatárs nincs a számbavételükre, sem hely, ahol méltóan várhatnák az érdeklődést. S mert ezt a bizonyos nyolcezer kötetet nemigen lehet forgatni, így előbb-utóbb be fog bizonyosodni, hogy nincs irántuk érdeklődés; így „selejtezés” lesz a sorsuk. Mint minden könyvé, amely nem képvisel különös éretéket, olyat, mint ama húszer magyar kötet, amely a feldolgozott állományhoz tartozik. Persze a kikölcsönözhető köte-tekéből se kereshető ki a magyarság arcéle: történelme, művészete, a nép-művészet, a tudományosság fejlődése... S még inkább hiányoznak az angolul írt hungarológiai művek. Sok a foghíj, s ahogy múlnak az évek, egyre több. Részben mert egyes művek elavulnak, mások viszont „meg se írat-tak”. S ez akár népiünk ellen elkövetett bűnnek is felfogható. Már tud-niüllik a hiány. Mert a nemzetnek nemcsak jelenére kellene gondolnia, hanem holnapjára is. Jövőjére, birére. A nemzetek közötti szellemi ver-senyre is.

MAGYAR MŰHOLD

A szórványmagyarság legjobbjai örökös aggodalommal figyelik a nem-zetiségi magyarság sorsának alakulását. Igyekeznek pontosat tudni! A propagandaízű hírverésre semmit nem adnak, mert úgy vélik, hogy az töb-bet árt az ügynek, mint amennyit használ.

– A baj az, hogy folyton védkezésben vagyunk, s képtelenségnek bizo-nyultunk a kezdeményezésre. Talán egyszer-kétszer, ha sikerült...

– Talán egyszer, majd – mondja a többszörös milliomos.

– Mi lesz egyszer – majd? – tágulnak rá a szemek.

– Az emberi természetet kellene korigálni az ember teremtette tuda-mánnyal.

– Ez egy kicsit magas.

- Nemrég olvastam, hogy a jugoszlávok tévéátjátászó állomást építettek, hogy a szlovéniai magyarok jól foghassák a magyar tévé műsorát.
- Ez sok mindent feledtet – bólogat a bácskai magyar.
- Én egy magyar műholdról álmodom, amely a pesti tévé műsorát sugározná mindenekelőtt.
- Ez főlháborító – ugrik fel a néhai apát úr –, méghogy a pestiét.
- A milliomos meg se hallja a tiltakozást.
- Talán még megérem... – mosolyog s a magasba néz.
- [...]

MORÁL

A játékszabályok demokratikusok és megmásíthatatlanok. Vagy egészen távol tartja magát az ember minden kint megtapasztalt jelenségtől – ami valójában képtelenség – vagy rászánja magát a tapasztalatok értelmezésére, minősítésére, ám ez esetben vállalnia kell, hogy a kintiek hazai dolgainkat is megítéljék. Íme egy magnószalagról „kölcsonzott” megjegyzéssorozat:

- Érthetetlen számunkra, hogy miközben Amerikában s másutt már rég rádöbrent a társadalom, hogy a morális értékek eltékozlása nemzetpusztuláshoz vezet, miért nem történik otthon semmi az erkölcsi krízis megfékezésére? Tapasztaljuk, hogy tévében, rádióban a szabadosság apostolai viszik a prímet, s igazában nincsenek is ellenfeleik. Sutba vették a család szentségét. Ki érti ezt?

- Az alkoholizmus és a dohányzás sírba dönti a nemzetet. Egy állam, amelynek szinte korlátlan lehetőségei vannak a jövedelemelosztásban, miért sajnálja a pénzt intenzív propagandára, az álliberalizmus megfékezésére: tévében-rádióban, sajtóban? Miféle badarság például az, hogy a személyes szabadság korlátozását jelentené, ha tizenéves kölyköknek megtiltanák a cigarettázást? Miért nem gondolnak néha a nemzet holnapjára is.

- Nem csodálkoznék rajta, ha a morális értékek semmibevevése, az alkoholizmus és a dohányzás miatt jutna a magyarság a beteg nemzetek sorsára. Vagy máris az?

[...]

(Péntek, november 2.) *Nem bajánál fogva előranciaigált téma szétszórtágunk mai állapota, s a jövő, amely a szorosabb egybetartozást kell kínálja. Minden valamirevaló beszélgetésnek óhatatlanul ez az egyik témája. S ezzel kapcsolatban a párhuzam kapitalizmus és szocializmus között. Nem kell különösebb éleselméjűség ahhoz, hogy megállapítsuk: a klasszikus kapitalizmus, mondjuk annak amerikai formája igen magas életszínvonalat biztosít a jól dolgozóknak és törekvőknek. Ám az is igaz, hogy az emberi és gazdasági rizikófaktor is jóval magasabb, mint idehaza. Egyik napról a másikra lecsúszhat az ember a nullapontra, vagy annál is mélyebbre... Na és a szocializmus? Különösen a fiatalok körében van vonzása, „mégma mai formájában inkább csak a lehetőségeket koncentrálja is.” A józan analízis erről a pontról kanyarodik a modellről folyó vitákra, de túl ezen a reformokra, reformkísérletekre és reformelképzelésekre. S ha ma az amerikai magyar fiatalok, a magyar etnikumhoz tartozók jó emlékekkel is térnek baza, akkor ez annak is tulajdonítható, hogy megérik: itthon nem*

csupán arról van szó, hogy a technokrácia valamit kitervelt. „Elképzelhető-e egypártrendszerű társadalomban, hogy a politika ellenére alapvető reformok megvalósíthatók legyenek. Ez teljes képtelenség...” Nincs más esélyünk, mint folyton megújítani magunkat és lehetőségeinket: Gazdaságilag egyre följebb emelkedni, s a társadalmi demokráciát az egyéni szabadságjogok felé tágítani. Talán ez az igazi történelmi esélyünk.”

[...]

(Péntek, november 9.) Mindenütt elismeréssel illetik Magyarországot „nyitott” politikájáért. Csakbát ennek a nyitottságnak sokfajta mellékhatása is van. A gazdaságot nem lehet elkülöníteni a társadalmi mozgástól, kultúrától, hogy csak két példát említsünk. Az utóbbival szoros összefüggésben tapasztalhattuk, hogy a magyar rockegyüttesek túlmajmolták a nyugati zenekarokat, s hogy a magyar együtteseket viszont magatartásban, mozgásban, öltözködésben és bajviseletben rajongóik mimelik. Ebben a majomságban – eleget panaszolják a kinti magyarok – túlteszünk az amerikaikon. Sőt, miközben ott már szégyen loncsosan járni, mosdatlanul átdöngeni, zsíros kóccal unatkozni a világban, idebaza még mindig ez a sikk. Tebát gyorsan befogadtuk azt, ami idegen tőlünk, de csak lassan vetkőzzük le a hagyományainktól idegen magatartásokat. Am nem is az a legnagyobb baj, hogy támogatjuk az „új művészeti irányzatok” elterjedését. Súlyosabb gond ennél, hogy miközben kint megtalálták a módját annak, hogy az idő tengelyét belyrerakják, idebaza rosszul értelmezett liberalizmusból s alságos demokratizmusból várjuk, hogy retrográd divatok maguktól múljanak el. Holott a folyamat, tapasztalható, vissza is fordítható... Mondjuk neveléssel, propagandával, hiszen a nemzet fertőzött szellemi higiéniájáról van szó. Vagyis a jövő zálogáról is.

[...]

(Szombat, november 10.) A nagy tudós kis nyaralójában minden az ott-honra emlékeztet. A komód felett egy Kossuth-kép, odébb az aradi tizenhárom portrékoszorúja. Címer minden változatban, a Szent István-itól a negyvennyolcason át... És emléktárgyak. Mintba egybegyűrődött volna – alig néhány négyzetméternyi falon az egész magyar történelem. „Emlékezni nemcsak kénytelenség, de kötelesség is. A múlt figyelmeztetés, hogy mit, mikor, hogyan vétettünk el...” „A kompromisszumra való alkalmatlanságunk a nagy magyar átkok egyike. Gondoljunk csak a második világháborúra. Miért csak az angolokkal–amerikaiakkal akartak tárgyalni, amikor már evidencia volt, hogy a befolyási zónák átrendeződtek. Benes persze tudta, hogy a dolgok már nem Londonban dőlnek el, s elrepült épp Londonból Moszkvába. A mieink meg moccanatlanságunkkal, aggályoskodásunkkal a sir szélére taszigálták az országot... Politikát magyarjaink még a huszadik században is úgy csináltak, mintba nem lett volna egy Bethlen Gáborunk, Fráter Györgyünk. Deákunk, de tegyem hozzá rögtön, Görgeynek, aki azt mondta, mintbogy elhulljon a nemzet maradék szine-virága az ezerszázalékosan reménytelen harcban, akkor inkább fegyverletételt. Hátat fordított saját hiúságának, vállalta a jó előre tudott megvetést. Réálpolitikus volt s nem kalandor. Nem eszmék rabja volt, hanem a valóságos helyzetet elemezte. – Folytatná még, debát indulni kell visszafelé. Bücsüként azt mondja: – Legközelebb folytatjuk.” Legközelebb? Tudjuk, hogy nem lesz legközelebb.

[...]

(Vasárnap, november 11.) Végre elérkezett az utolsó előadás napja. Bármennyire fogva tart is a téma – az államalkotó, a nemzetiségi és szövénymagarság sorskérdése – mégis belefáradtam. Legfőképp abba, hogy miközben az „első menetben” nekem vannak kritikai észrevételeim, e viszonyt érintő otthoni hivatalnoki gyakorlattal kapcsolatban, a vitában már nekem kell védenem a hazai mundért. Magyaránom például ésszerű intézkedéseket, amelyeket azért illetnek heves bírálattal, mert igazában nem ismerik az itthoni állapotokat. Ami érthető... Egyszóval kissé belefáradtam a kettős szerepbe, amelyre mindenki rákényszerül, aki effajta útra vállalkozik. Kint megkapja az ember a kommunista minősítést, idehaza viszont... de ezt hagyjuk egyelőre, hiszen még el se indult a gép.

Amikor kimondom az utolsó mondatot, mintha szikla gördült volna le a mellemről, ballibatóan nagyot lélegzem, s újabb megkönnyebbülést jelent, hogy egy óra múlva úgy könnyelhetem el a ma esti találkozót, mint a legjobban sikerült előadásom egyikét. Mintha itt New Brunswickban mindenkinek is ismerik az otthoni viszonyokat: az otthoni örököket és bánatokat egyaránt? Talán ez nem is kérdés, inkább válasz a kimondatlan kérdésre.

(Péntek, november 16.) A gép tízezer méter magasban úszik hazafelé – az egyetlen hazába. Jó két évszázada, hogy otthonról elindultak az első magyarok az ismeretlen Amerikába: megkeseredve, reménykedve – ki, hogyan. Bányásztak szenet, vasércet; olvasztottak acélt, kovácsoltak alkatrészeket, s hízták a villáskulcsot. Mikor mi adódott. Gazdagították Amerikát, miközben önmagukat is egyre följebb emelték. Ha ma Amerika az, ami, akkor az ő vasakaratauk is benne van az eredményben. Előbb még magyar városnegyedekből indultak munkába, aztán egy idő után szétrepedezett saját közösségük. A mai amerikai magyarok némelyikének még mindig gondja, hogy nem lehetne-e a szétszórtságot megszüntetni? Az erőfeszítés hiábavaló szélmalombarcnak tűnik. A magyar kisközösségek ugyanis elsődlegesen amiatt bomlottak föl, mert a fiatalok őseiknél mindig többre törtek. Minden generációban. A társadalmi fölemelkedés eredményezte a szétköltözést, az „úri negyedek” meghódítását. S ez nem veszteség, hanem nyereség. Korábban csak dolgozó magyart, a mindent elvégző kékgalléros bunky-t becsülték, újabban megtanulták tisztelni a gondolkodó, alkotó, teremtő, tervező magyart is. Ma mintegy tízezerre tehető azoknak a vezető magyar értelmiségieknek a száma, akik az amerikai szellemi életben, a gazdaságban, a tudományos világban nemcsak számszerűen vannak jelen. Nem spekuláció credménye, hanem evidencia, hogy amennyit az elvándorlásokkal veszített a mindenkor magyar állam, annyival sokasodott a magyar nemzet, amely önmagát szétosztva mindannyiunkért munkálkodhat. Szétosztottuk magunkat a világnak, s akik kint élnek, a kettős kötődés telket-szivet próbáló állapotában mindannyiunkért lobogó gyertyalángok. „Élünk” – züm-mögi a gép, s vissz magyaroktól magyarokhoz.

Caupán felület adhatunk olvasóinknak Kötetes Pál amerikai útbeszámolójából. Az érdeklődőket ezúton is értesítjük, hogy szerzőnk könyve várhatóan 1990-ben a Megvető Könyvkiadó gondozásában jelenik meg. (A szerk.)